

PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi
PARADOKS Economics, Sociology and Policy Journal

*Moda Tasarımı Ve Giyim Üretim Teknolojileri
Programında Engelli Bireyler İçin Düzenlemeler*

*Arrangements for the Handicapped Individuals in The
Program of Fashion Design and Clothing Production
Technologies*

Öğr.Gör.Dr.Özge URAL
Gazi Üniversitesi
Ankara Meslek Yüksekokulu

Öğr.Gör.Nuray DEMİREL AKGÜL
Gazi Üniversitesi
Ankara Meslek Yüksekokulu

© 2005 - 2015

PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi

PARADOKS Economics, Sociology and Policy Journal

Mayıs/May 2015, Cilt/Vol: 11, Sayı/Num: Özel Sayı 1 /Special Issue 1

ISSN: 1305-7979

Editör/Editor-in-Chief

Doç.Dr.Sema AY

Editör Yardımcıları/Co-Editors

Doç.Dr.Elif KARAKURT TOSUN

Dr.Hilal YILDIRIR KESER

Uygulama/Design

Dr.Yusuf Budak

Tarandığımız Indexler / Indexes

Dergide yayınlanan yazılardaki görüşler ve bu konudaki sorumluluk yazarlarına aittir. Yayınlanan eserlerde yer alan tüm içerik kaynak gösterilmeden kullanılamaz.

All the opinions written in articles are under responsibilities of the authors.

None of the contents published cannot be used without being cited.

Yayın ve Danışma Kurulu / Publishing and Advisory Committee

Prof.Dr.Veyssel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)

Prof.Dr.Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)

Prof.Dr.R.Cengiz DERDİMAN (Uludağ Üniversitesi)

Prof.Dr.Zeynel DİNLER (Uludağ Üniversitesi)

Doç.Dr.Aşkın KESER (Uludağ Üniversitesi)

Yrd.Doç.Dr.Emine KOBAN (Beykoz Lojistik Meslek Yüksek Okulu)

Yrd.Doç.Dr.Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)

Yrd.Doç.Dr.Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)

Dr.Sema AY (Uludağ Üniversitesi)

Dr.Zerrin FIRAT (Uludağ Üniversitesi)

Dr.Elif KARAKURT TOSUN (Uludağ Üniversitesi)

Dr.Hilal YILDIRIR KESER (Uludağ Üniversitesi)

Hakem Kurulu / Referee Committee

Prof.Dr.Veyssel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)

Prof.Dr.Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)

Prof.Dr.Mehmet Sami DENKER (Dumlupınar Üniversitesi)

Prof.Dr.R.Cengiz DERDİMAN (Uludağ Üniversitesi)

Prof.Dr.Zeynel DİNLER (Uludağ Üniversitesi)

Prof.Dr.Hasan ERTÜRK (Uludağ Üniversitesi)

Prof.Dr.Erkan IŞIĞIÇOK (Uludağ Üniversitesi)

Prof.Dr.Bekir PARLAK (Uludağ Üniversitesi)

Prof.Dr.Ali Yaşar SARIBAY (Uludağ Üniversitesi)

Prof.Dr.Şaban SİTEMBÖLÜKBAŞI (Süleyman Demirel Üniversitesi)

Prof.Dr.Veli URHAN (Gazi Üniversitesi)

Prof.Dr.Uğur YOZGAT (Marmara Üniversitesi)

Doç.Dr.Hakan ALTINTAŞ (Sütçü İmam Üniversitesi)

Doç.Dr.Hamza ATEŞ (Kocaeli Üniversitesi)

Doç.Dr.Kenan DAĞCI (Yalova Üniversitesi)

Doç.Dr.Kemal DEĞER (Karadeniz Teknik Üniversitesi)

Doç.Dr.Bülent GÜNSOY (Anadolu Üniversitesi)

Doç.Dr.Ömer İŞCAN (Atatürk Üniversitesi)

Doç.Dr.Vedat KAYA (Atatürk Üniversitesi)

Doç.Dr.Sait KAYGUSUZ (Uludağ Üniversitesi)

Doç.Dr.Aşkın KESER (Uludağ Üniversitesi)

Doç.Dr.Veli Özer ÖZBEK (Dokuz Eylül Üniversitesi)

Doç.Dr.Serap PALAZ (Balıkesir Üniversitesi)

Doç.Dr.Abdülkadir ŞENKAL (Kocaeli Üniversitesi)

Doç.Dr.Sevtap ÜNAL (Atatürk Üniversitesi)

Doç.Dr.Sevda YAPRAKLI (Atatürk Üniversitesi)

Doç.Dr.Gözde YILMAZ (Marmara Üniversitesi)

Doç.Dr.Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)

Yrd.Doç.Dr.Aybeniz AKDENİZ AR (Balıkesir Üniversitesi)

Yrd.Doç.Dr.Doğan BIÇKI (Muğla Üniversitesi)

Yrd.Doç.Dr.Cantürk CANER (Dumlupınar Üniversitesi)

Yrd.Doç.Dr.Canan CEYLAN (Uludağ Üniversitesi)

Yrd.Doç.Dr.Kadir Yasin ERYİĞİT (Uludağ Üniversitesi)

Yrd.Doç.Dr.Burcu GÜLER (Kocaeli Üniversitesi)

Yrd.Doç.Dr.Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)

Yrd.Doç.Dr.Emine KOBAN (Beykoz Lojistik Meslek Yüksek Okulu)

Yrd.Doç.Dr.Ceyda ÖZSOY (Anadolu Üniversitesi)

MODA TASARIMI VE GİYİM ÜRETİM TEKNOLOJİLERİ PROGRAMINDA ENGELLİ BİREYLER İÇİN DÜZENLEMELER

ARRANGEMENTS FOR THE HANDICAPPED INDIVIDUALS IN THE PROGRAM OF FASHION DESIGN AND CLOTHING PRODUCTION TECHNOLOGIES

Öğr.Gör.Dr.Özge URAL
Gazi Üniversitesi
Ankara Meslek Yüksekokulu

Öğr.Gör.Nuray DEMİREL AKGÜL
Gazi Üniversitesi
Ankara Meslek Yüksekokulu

Özet:

Eğitim ve öğrenme insan hayatının her dönemini kapsamaktadır. Bu nedenle hayat boyu öğrenim; engelli olsun ya da olmasın kişilerin gerek topluma kazandırılmasında, gerek tüketimden üretime geçmesinde en önemli etkenlerdendir. Mesleki eğitimin amacı, tüm bireylerin ilgi, istek ve yetenekleri doğrultusunda iş piyasasında geçerliliği olan bir işe girebilmesi ve mesleğinde ilerleyebilmesi için gerekli; bilgi, beceri, tutum, davranış ve alışkanlıkları kazanmasıdır.

Türkiye’de engellilerin mesleki eğitimleri ve rehabilitasyonları ile ilgili mevzuata baktığımızda, “Özürlülerin yeteneklerine göre mesleğini seçme ve bu alanda eğitim alma hakkı kısıtlanamaz.” maddesi ile mesleki eğitim temel bir hak olarak nitelendirilmektedir. 2005 yılında 5378 sayılı «Özürlüler Kanunu» çıkarılmıştır. Bu kanunun amacı; özürlülüğün önlenmesi, özürlülerin sağlık, eğitim, rehabilitasyon, istihdam, bakım ve sosyal güvenliğine ilişkin sorunlarının çözümünü kapsamaktadır.

Yetersizlikleri nedeniyle dışlandıklarını düşünen ve içine kapanarak yaşayan engellilerimizin, toplumdaki diğer bireylerden farklı olmadığı, sadece bir takım kısıtlılığa sahip oldukları bilinmekte ve kabul görmektedir. Ancak bunu, toplumsal üretime ve toplumsal yaşama katılım için engelleyici bir durum olmaktan çıkarabilmek, diğer bireylerle birlikte başarabilecekleri iş ve meslek edinebilecekleri gerçeğini göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Ayrıca mesleki eğitimin bir dalı olan ve istihdamda önemli bir paya sahip olan moda tasarımı ve giyim üretimi programında engelli bireyler için düzenlemeler yapılmalıdır. Kişisel özellik ve yeteneklerinin gelişmesi hususu üzerinde durularak engelli bireylerin, sanata yönelik temel ve genel kavramsal algılarını geliştirilerek malzeme-ürün ilişkilerini kurabilmeleri, aynı zamanda özgün öneriler getirebilmeleri hedeflenmelidir. Böylece temel hedef, görsel iletişim ve tasarım ilkelerine bağlı ara elemanlar ve uygulayıcılar yetiştirilerek engelli bireylerin iş alanlarını genişletmek olmalıdır.

Bu kapsamda çalışmamız; meslek yüksekokullarında var olan moda tasarımı ve giyim üretim teknolojileri programlarının, engelli bireyler için gerekli eğitim koşulları sağlandığında ve mesleki yönlendirmelerin bireylerin yetenek ve özelliklerine göre yapıldığında, engelli bireylerin iş yaşantılarında daha başarılı olacaklarını göstermek vurgulamak-hatırlatmak-dikkat çekmek amacıyla hazırlanmıştır. Dünyada ve ülkemizde yapılan araştırma sonuçları, engellilerin eğitimleri konusunda ne kadar yol almamız gerektiği ve engelli bireylerimiz için mesleki rehberliğin katkısı; yapılan bu çalışma açısından önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mesleki Eğitim, Engelliler, Mesleki Eğitim Programlarının İlkeleri.

Abstract:

Learning and education is a lifelong process. Therefore, lifelong learning is one of the most important factors in making individuals, both disabled or without a disability, attain to the community and making them produce. The purpose of the vocational education is to employ all the individuals in an occupation with a labor validity in line with their wishes and aptitudes and to make them attain knowledge, skill, attitude, behavior and habits that would enable them proceed in their jobs.

When it comes to the regulations with regard to the vocational educations and rehabilitations of the handicapped people in Turkey, vocational education is regarded as a basic right with the item of "the right to choose their jobs and have an education for the handicapped people cannot be limited". "The Law for the Handicapped People" were enacted in the 2005 with an issue no of 5378. The purpose of this law was the prevention of disability and solution of the problems of the handicapped people with regard to health, education, rehabilitation, employment, caring and social insurance.

It is known to most of us and accepted by most of us that our handicapped people thinking that they are being excluded due to some inadequacy and living in an introverted life are not different from other people in the society and that they only have some limitations. However, it is necessary that their status should be taken out of a limiting status in order that they could be included in the community and it should be taken into consideration that they could have an occupation that they would be successful just like other people. In addition, it is necessary that some arrangements should be made for the disabled people in the fashion designing and clothe production which is a branch of vocational education and having a prominent place in employment. It should be aimed that the handicapped people could make a connection between materials and products by putting an emphasis on developing their personal qualifications and skills and improving their basic and general conceptual perceptions, on the other the should be coming up with original proposals. In that way, the basic purpose should be training intermediate staff and practitioners depending on the principles of visual communication and design, and extending the employment fields for the handicapped people.

In this context, the current study aimed at showing that the handicapped people could be successful when the programs of fashion designing and clothe production technologies in the vocational collages are brought to a suitable condition for the handicapped people and are carried out in line with the skills and characteristics of the individuals in vocational orientation. The results of the studies carried out in the world and in Turkey, how far we should proceed in the education of the handicapped people, the contribution of vocational guidance for our handicapped people are of importance in terms of the current study.

Keywords: Vocational education, Impaired, Principles of Vocational Education.

MODA TASARIMI VE GİYİM ÜRETİM TEKNOLOJİLERİ PROGRAMINDA ENGELLİ BİREYLER İÇİN DÜZENLEMELER

1. GİRİŞ

Günümüz eğitim sistemi içerisinde; toplumda kabul edilen ortak davranışları geliştiren ve genel kültür kazandıran “genel eğitim” ile bireylerin yaptıkları işlerde başarılı olabilmeleri için gerekli bilgi, beceri ve davranışları kazandıran ve geliştiren “mesleki eğitim”in bir bütün olduğu kabul edilmektedir. Mesleki eğitim alacak bireylerin; sözlü ve yazılı iletişim becerileri kazanması, çevresini tanınması, sosyal değerler geliştirmesi gibi bazı yeterliklerinin oluşması için genel eğitim önemlidir. Genel eğitim sonrasında öğrencilerin aldıkları mesleki eğitimin niteliği ise mezuniyetleri sonrasında iş bulmalarında önemli rol oynamaktadır (Alkan ve ark., 2001).

Mesleki eğitim; bireyleri ilerideki mesleklerine hazırlamak amacıyla yapılan etkinliklerin tümü olarak da tanımlanabilir (Prosser ve Quigley, 1949). Alkan ve ark. (2001) gençleri yaşama hazırlamak amacıyla mesleki eğitimin üç amacını; uygun öğrenme ortamının sağlanması, gerekli becerilerin geliştirilmesi ve istenilen davranışların oluşturulması olarak belirtmişlerdir. Bu amaçları gerçekleştirilmede; öğrenmenin işlevsel olması, ihtiyaçlar doğrultusunda öğrenme amaçlarının öğrencilere açıkça verilmesi ve öğrencilerin çevrelerinde bulunan aile ve arkadaşlarının eğitim sürecini desteklemesi mesleki eğitim açısından önemlidir (Pea, 1989; akt. Berryman, 1991).

Gençlere yönelik temel mesleki eğitim ve öğretim ortamlarının ihtiyaçlara nasıl daha iyi yanıt verebileceğinin araştırılması gerekmektedir. Bu konu ile ilgili bir araştırma Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) tarafından bu birliğe bağlı ülkeler ile yapılmıştır. Yapılan anket araştırmasında veriler tüm OECD ülkelerinden toplanmıştır. Rapora göre mesleki eğitim programlarının içeriğinde bulunması gerekenler şu şekilde sıralanmıştır (OECD, 2010):

Mesleki programları iş ortamlarının ihtiyaçlarının yanı sıra öğrencilerin tercihlerini de yansıtmalıdır.

- ❖ Mesleki niteliklerin temeli olan becerilerin kazandırılması önemlidir.
- ❖ İş dünyası ile mesleki ve akademik geçiş koşulları hakkında öğrencilere rehberlik edilmesi gerekmektedir.
- ❖ Mesleki eğitim sürecinde bulunan eğitimcilere güncel deneyimlerin kazandırılması önemlidir.
- ❖ İş ortamlarının eğitim sürecinde kullanılması gerekmektedir. Z. KAYA, Ü. GİRGİN, Y. UZUNER/ Çankırı Karatekin Üniversitesi SBE Dergisi 4(1): 107-128
- ❖ Mesleki yeterliliklerin daha tutarlı hale getirilmesi için gerekli verilere ulaşılması önemlidir.
- ❖ Öğrenme dünyası ile iş dünyası arasında tüm düzeylerde bağlantıların kurulması için işveren ile devlet arasında etkili bir ortaklık kurulması gerekmektedir.

Mesleki eğitim sürecinin sonunda mezun olan bireylerin, meslekleriyle ilgili temel yeterlik ve beceriler ile ilgili iş ortamlarının beklentilerini karşılamaları beklenmektedir. Bu durum işe yerleşmelerinde önemli rol oynamaktadır. Amerikan Çalışma Bakanlığı'nın 1991 yılında hazırlanmış olduğu Gerekli Becerilerin Kazandırılması Komisyonu (*The Secretary's Commission on Achieving Necessary Skills*) (SCANS)" adlı raporda çok geniş bir iş aralığında; çalışanlarla, iş sahipleriyle, iş bulma kurumlarıyla, sendikalarla, mağaza, imalathane ve alışveriş merkezi müdürleriyle görüşmeler ve toplantılar yapılmıştır. Bu raporda iş gücü olarak nitelendirilen mesleki eğitim almış bireylerden beklenenler; "Temel yeterlikler" ve "Temel beceriler" olmak üzere iki ana grupta toplanmıştır.

Bu iki ana grupta yer alan sekiz temel özellik mesleki eğitim programlarından mezun olan gençlerin iş bulmalarına yönelik olarak eğitim programlarının düzenlenmesi açısından dikkate değerdir. Bu özellikler işyerleri ile okulların arasındaki boşluğa köprü olması bakımından da önemlidir. Raporda belirtilen yeterlikler, birey hangi mesleği seçerse seçsin herkes için geçerlidir. Hazırlanan raporda; yeterlik ve beceriler çok fazla alana yayılarak

belirtmiştir. Bu yeterlik ve becerilerin mesleklere yönelik olarak özelleştirilmesi mümkündür.

SCANS (1991) raporunda belirtilen temel yeterlik ve becerilerin kazandırılmasına yönelik olarak yapılacak mesleki eğitimin; amaca uygun, verimli ve etkili olabilmesi için taşıması gereken özellikler şu şekilde sıralanabilir (Campbell, 1997):

- ❖ Eğitim sürecinde kazandırılan beceriler iş ortamlarına transfer edilebilmelidir.
- ❖ Teorik ve uygulamalı eğitim-öğretim programları iş analizlerinden yararlanılarak geliştirilmelidir.
- ❖ Eğitim uygulama fırsatlarını içermeli, performans temelli eğitim esas alınmalıdır.
- ❖ Performans standartları geliştirilmeli ve ölçüte dayalı değerlendirmeler yapılmalıdır.
- ❖ Mali kaynaklar çeşitlendirilmelidir.
- ❖ Mesleki eğitim yaşam boyu eğitimi içine almalı ve sürekli eğitim sistemi olarak yeniden tanımlanmalıdır. Z. KAYA, Ü. GİRGİN, Y. UZUNER/ Çankırı Karatekin Üniversitesi SBE Dergisi 4(1): 107-128
- ❖ Mesleki eğitim dikey ve yatay olarak hareket edebilmelidir (dikey eğitim üst düzey becerilerin öğretimini, yatay eğitim ise birbiriyle ilişkili mesleklerin arasındaki hareketi içermektedir).
- ❖ Okul ile iş ortamları arasında bağlantı kurulmalıdır.

Campbell (1997)'a göre mesleki eğitim programlarının taşıması gereken özelliklerin yanı sıra bir mesleki eğitim programının hazırlanmasında 4 ilke önemlidir:

- a) Öğrenciler eğitim amaçları konusunda bilgilendirilmelidir,
- b) Rehberlik hizmetleri sağlanmalıdır,
- c) Destek eğitimler sağlanmalıdır,
- d) Anlamlı ve aktif uygulamalar sağlanmalıdır.

Skillbeck (1991) ise etkili bir mesleki eğitim programının taşıması gereken özellikleri; *veritabanı, dinamik, çıktılar, bütünlük ve ardışıklık, gerçekçilik, öğrenci merkezlik ve değerlendirme* başlıkları altında toplamıştır (akt. Fer, 2000).

Mesleki eğitimin yaşam boyu öğrenmeyi gerektirdiği düşünüldüğünde Avrupa Komisyonu (European Commission)'nun yaşam boyu öğrenme sürecinde önerdiği; *işbirlikli çalışma, öğrenme talebine bakış, yeterli kaynak, öğrenme olanaklarına erişimin kolaylaştırılması ve öğrenme kültürü oluşturmak* başlıklarında toplanan stratejilerini de incelemek önemlidir (Avrupa Komisyonu, www.esae.org/articles/2007_08_005.pdf).

Mesleki eğitimin temel amaç, ilke, hedef ve yeterlikleri incelendiğinde genel olarak; mesleki eğitim ortamlarının ihtiyaçlara göre hazırlanması, mesleki hedeflere uygun becerilerin kazandırılması ve mesleki eğitimin yaşam boyu sürmesi temaları ile karşılaşılmaktadır. Mesleki eğitimin bu temalar çerçevesinde desenlenmesi, mesleki eğitim sürecindeki tüm öğrencileri ilgilendirmektedir. Mesleki eğitim almak engelli olsun olmasın tüm bireylerin hakkıdır. Mesleki eğitim sürecinde yer alan engelli bireylere gerekli desteklerin sağlanması önemlidir.

2. ENGELLİLERLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

Toplumumuza bedeni ile ilgili dezavantajı olan kişiler sakat, özürlü, engelli, yeti yitimine maruz kalmış kişi gibi terimlerle ifade edilmekte, yazında ve yasalarda farklı tanımlar kullanılmaktadır. Bu alandaki terimler konusunda yazında ya da resmi prosedürler çerçevesinde bir uzlaşma sağlanamamış ortak içerik ve anlam birliğine ulaşılamamıştır. Öncelikle bu tanımların incelenmesi önem arz etmektedir.

2.1. Engelli İnsan, Sakat Özürlü

Türk Dil Kurumunun engelli, sakat, özürlü kelimeleri hakkındaki tanımları şöyledir:

- Engelli: Vücudunda eksik veya kusur bulunan
- Sakat: Vücudunda hasta veya eksik bir yanı olan; engelli, özürlü

- **Özürlü:** Kusurlu olan (TDK Sözlüğü,1983).

İngilizce’de kullanılan “disability” nin sakatlık-özür ve “handikap”ın da sakatlık özür sorun veya engelli anlamlarında kullanıldığı görülmektedir. Uluslararası kullanımda “disability” yani özürlülük birçok farklı fiziksel kısıtları anlatırken, “handicap” yani sakatlık tanımı ise toplumdaki diğer bireylerle eşitlik anlamında, hareket kısıtlılığı ya da kaybı anlamı taşımaktadır (Meşhur,2006: 57).

2.1.1. Engelli İnsan

Bazı uluslararası kurumlar da çeşitli engelli tanımları getirmiştir. ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) tarafından yapılan tanıma göre engelli kişi; “Belirlenmiş bedeni ve zihni bir arıza sonucu uygun bir işi temin etme, muhafaza etme ve bu işte ilerleme ihtimalleri önemli bir şekilde azalmış kişilerdir” (DPT, 1992). “Doğuştan veya sonradan herhangi bir hastalık veya kaza sonucu ortopedik, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle normal yaşamın gereklerine uymama durumunda olup; korunma, bakım, iyileştirme, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyacı olan kişidir” (T.C. Resmi Gazete, 1997). Engelli insan normal bir kişinin kişisel ya da sosyal yaşantısında kendi kendisine yapması gereken işleri, ortopedik veya ruhsal yeteneklerindeki kalıtımsal ya da sonradan olma herhangi bir noksanlık sonucu yapamayan kişidir (I.Özürlüler Şurası,1999).

2.1.2. Sakat

Sakatlığa genellikle Nörolojik hastalıklar yol açmaktadır. Nörolojik hastalıkların birçoğu hastalığın doğal seyri içinde sakatlığa yol açan ve hastaları günlük yaşam aktivitelerinde bağımlı hale getiren tablolar ile karşımıza çıkar. Sakatlık toplum sağlığını ilgilendiren temel bir problemdir. Sakatlık aşamasında hastalığın tanı ve medikal tedavisinin yanında rehabilitasyonu da gündeme gelir. Nörolojik hastalıkların rehabilitasyonu ile hastaların bağımsızlık dereceleri artar ve yaşam kalitesi yükselir. Sıklık sırasına göre sakatlığa neden olan nörolojik tablolar epilepsi, strok, travmatik beyin hasarı, Parkinson hastalığı, multipl skleroz, beyin ve omurilik tümörleri, kas hastalıklarıdır.

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) sağlığı fiziksel, ruhsal ve sosyal olarak tam bir iyilik hali olarak tanımlamıştır. Sağlığın bozulmasını sırasıyla hastalık, yetersizlik, sakatlık ve engellilik olarak tanımlanan bozukluklar izler. WHO 1980 yılında yetersizlik, sakatlık ve engellilik kavramlarına açıklık getirmiştir (International Classification of Impairments, Disabilities and Handicaps, ICIDH).

Buna göre:

Yetersizlik (Impairment): Sağlık bakımından Psikolojik, fizyolojik veya anatomik yapının fonksiyon kaybı ya da normalden sapması durumudur. Organ düzeyindeki bozuklukları ifade eder. Sakatlık (Özürlülük, Disability): Sağlığın bozulması sonucu oluşan yetersizlikten dolayı herhangi bir yeteneğin normal kabul edilen bir kişiye göre azalması veya kaybedilmesidir. Bireysel düzeydeki bozuklukları ifade eder.

Engellilik (Handicap): Yetersizlik ve sakatlık nedeniyle kişinin yaş, cins, sosyal ve kültürel durumuna göre normal kabul edilen yaşantısını yerine getirememesi durumudur (Buldurur ve Yavaş 2006:735). Özetle; yetersizlik, organ düzeyindeki, sakatlık, bireysel düzeydeki, engellilik, bireyin sosyal çevre ile uyumundaki bozuklukları anlatır. Engellilik konusunda yapılan araştırmalar sağlıklı kişilerle engelliler arasında bir sınır koymanın çok zor olduğu her insanın çocukluğunda veya yaşlılığında çeşitli sebeplerle sürekli ya da geçici engelli olabileceğini hatta sağlıklı insanları günlük yaşamlarında da geçici olarak özürlü durumunda kalabilecekleri saptamıştır (Aydemir, 1988: sayfa).

Ülkemizde ise devlet planlama teşkilatı 1992 yılındaki raporunda şöyle tanımlanmaktadır.

- Noksanlık-Bozukluk "Impairment" Psikolojik ve fiziksel yapı veya fonksiyonlardaki eksikliği veya dengesizliği ifade eder. Bu noksanlık, hastalık değildir. Fonksiyonel

sınırlamalar da noksanlığın bir boyutudur. Noksanlık, organ boyutundaki rahatsızlıkları kapsamakta olup, kalıcı, geçici kayıpları veya dengesizlikleri belirlemektedir. (DPT, 1992)

- Yetersizlik-Engellilik “Disability”: Sağlık alanında bir noksanlık sonucu meydana gelen ve normal sayılabilecek bir insana oranla bir iş yapabilme yeteneğinin kaybedilmesi veya kısıtlanması durumunu ifade etmektedir. Bu durumun noksanlıktan farkı; noksanlık tek bir fonksiyonu ilgilendiren vücudun bir bölümü ile ilgilidir. Yetersizlik ise, günlük yaşamın temel unsurları olarak kabul edilen davranış ve faaliyetlerle ilgili olup, uygun bir davranış gösterememe durumudur. Örneğin, kendi kendine yemek yiyememe, yürüyememe gibi. (DPT, 1992)

- Maluliyet-Sakatlık “Handicap”: Bir noksanlık veya yetersizlik sonucunda belirli bir kişide meydana gelen ve o kişinin yaş, cinsiyet, sosyal ve kültürel durumuna göre normal sayılabilecek faaliyette bulunmasını önleyen ve sınırlayan, dezavantajlı durumu ifade eder. Sakatlık ve noksanlığın kişi üzerindeki kültürel, sosyal, ekonomik ve çevresel yönden etkilerini aksettirmektedir. WHO, konunun toplumsal boyutunu da ele alarak, sadece kişinin kendini engelli görmesini değil, toplumun onu nasıl kabul ettiğinin önemini de vurgulamıştır (DPT, 1992’den Aktaran; Meşhur, 2006: 58).

2.1.3. Özürlü

Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre özür; sakatlık, bozukluk, eksiklik ya da elverişsizlik “kusur” olarak tanımlanmaktadır. Özürlü insan ise “özü, sakatlığı ve kusuru bulunan insan” olarak açıklanmaktadır (TDK 1983).Türk Standartları Enstitüsü’ne göre ise; “özür, vücut fonksiyonlarının kullanımında fiziki kısıtlılık ve kayıptır” (TSE, 1991).

Doğuştan ya da sonradan herhangi bir hastalık veya kaza sonucu bedensel zihinsel ruhsal duysal ve sosyal yetilerini çeşitli derecelerde kaybetmiş normal yaşamın gereklerine uymayan kişidir (Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Araştırması, 2002: 10).

Dünya sağlık örgütünün tıbbi açıdan yapmış olduğu tanım şu şekildedir. “Sağlık yalnız hastalık ya da özürülüğün olmaması değil aynı zamanda bedensel ruhsal ve toplumsal yönden tam bir iyilik durumudur. Özürlülük ise bedensel, zihinsel ve ruhsal özelliklerden

belirli bir oranda ve sürekli olarak fonksiyon ve görüntü kaybına neden olan organ yokluğu veya bozukluğu sonucu kişinin normal yaşam gereklerine uyamama durumudur. Bu durumdaki kişiye özürlü denilmektedir” (Şenturan, 2007: 68). Ülkemizde özürlülük kavramı; 01.07.2005 tarihinde yürürlüğe giren 5378 sayılı Özürlüler ve bazı kanun ve kanunun hükmünde kararnamelerde değişiklik yapılması hakkında kanunun 3’üncü maddesi (a) bendine göre özürlü: “doğuştan ya da sonradan herhangi bir neden ile bedensel ruhsal, duyusal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinmelerini karşılama güçlükleri olan ve koruma, bakım, rehabilitasyon danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan” kişiyi ifade etmektedir. Bu kanunun amacı; özürlülüğün önlenmesi, özürlülerin sağlık, eğitim, rehabilitasyon, istihdam, bakım ve sosyal güvenliğine ilişkin sorunların çözümü ile her bakımdan gelişmelerini ve önlerindeki engelleri kaldırmayı sağlayacak tedbirleri alarak topluma katılımlarını sağlamak ve bu hizmetlerin koordinasyonu için gerekli düzenlemeleri yapmaktır (Şenturan, 2007: 68). Aynı kanun Madde 5’te, mesleki rehabilitasyon ve istihdam hizmetleri anlatılmakta ayrıca özürünün uygun bir işte verimli bir şekilde çalışabilmesi için mesleki rehberlik, mesleki eğitim ihtiyaçları ile seçilen işe yerleştirme ve işyerinde uyum hizmetlerinin önemi belirtilmiştir. Kanunda özellikle özürlülerin eğitim ve istihdamı üzerinde önemle durulduğu dikkat çekmektedir. Bu anlayış aynı zamanda Avrupa Topluluğu’nun 1989 Sosyal Şartı’ndan sonra Maastricht Antlaşmasında da ele aldığı “Özürlüler için daha iyi sosyal ve profesyonel entegrasyon” ilkesi ile bağdaşmaktadır (Erdiken, 2005:390).

2.2. Özur Grupları

Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Özürlü ifadesini tanımlamış ve guruplara ayırmıştır. Buna göre özürlü; Doğuştan ya da sonradan herhangi bir hastalık veya kaza sonucu bedensel zihinsel ruhsal duyusal ve sosyal yetilerini çeşitli derecelerde kaybetmiş

normal yaşamın gereklerine uymayan kişidir (TÜİK, Türkiye Özürlüler Araştırması, 2002: 10).

Fiziksel ya da ortopedik Özürlü: Kas ve iskelet sisteminde yetersizlik eksiklik ve fonksiyon kaybı olan kişidir. El kol ayak bacak parmak ve omurgalarında kısalık eksiklik fazlalık yokluk hareket kısıtlılığı şekil bozukluğu, kas güçsüzlüğü kemik hastalığı olanlar felçliler, serebral palsi spastikler ve spina bifida olanlar bu guruba girmektedir.

Görme Özürlü: Tek veya iki gözünde tam veya kısmı görme kaybı veya bozukluğu olan kişidir. Görme kaybıyla birlikte göz protezi kullananlar renk körlüğü gece körlüğü bu guruba girer.

İşitme Özürlü: Tek veya iki kulağında tam veya kısmı işitme kaybı olan kişilerdir. İşitme cihazı kullananlarda bu guruba girmektedir.

Dil ve Konuşma Özürlü: Herhangi bir nedenle konuşamayan veya konuşmanın hızında akıcılığında ifadesinde bozukluk olan ve ses bozukluğu olan kişidir. İşittiği halde konuşamayan gırtlığı alınanlar konuşmak için cihaz kullananlar kekemeler afazi dil-dudak-damak –çene yapısında bozukluk olanlar bu guruba girmektedir.

Zihinsel Özürlü: Çeşitli derecelerde zihinsel yetersizliği olan kişidir. Zekâ geriliği olanlar mental retardasyon down sendromu zekâ geriliğine yol açmışsa bu guruba girmektedir (TÜİK, Türkiye Özürlüler Araştırması, 2002: 10).

3. ENGELLİLİĞİN ULUSLARARASI SINIFLANDIRILMASI

1973 yılında DSÖ “Dünya Sağlık Örgütü”ne bağlı olan ve toplum sağlığıyla ilgili uluslararası çalışmalar yapılmış ilk Uluslararası Sınıflandırma Sistemi oluşturulmuştur ([http://tr.wikipedia.org/wiki/Dünya Sağlık Örgütü](http://tr.wikipedia.org/wiki/Dünya_Sağlık_Örgütü)). Oluşturulan bu sınıflandırma bozukluk “impairment”, yeti yitimi “disability”, engel “handicap” olarak 1980 yılında yayınlanmış, yıllar süren tartışmalar ve yenilemeler sonucunda 1993 yılında DSÖ bu dokümanı “Bozukluk, Yeti yitimi ve Engelliliğin Uluslararası Sınıflandırması”, “ICIDH

International Classification of Impairments, Disabilities and Handicaps” adı altında kabul etmiştir (Ertürk, 2004: 67).

DSÖ sınıflandırmanın klinik ortamda kullanıma uygun olması gerektiği bilinci ile tekrar revize edilmesi için resmi ve sivil organizasyonlarla v özürüleri temsil eden gruplarla ortaklaşa yenileme çalışması yapmıştır. Yaklaşık 10 yıl süren yoğun bir çalışma ile sınıflandırma ve değerlendirmelerle ilgili literatür taramaları yapılmış, insanların vücut, birey ve sosyal alanlardaki işlevselliği ile ilgili 3000 den fazla sınıflandırma alanı içeren bir havuz oluşturulmuştur. Bu çalışmaların sonucunda DSÖ yenileme ekibi tarafından geliştirilen 15 ülkede alan çalışmaları yapılarak uygulanabilirliği ve güvenilirliği test edilmiş, son şekli verilerek 2001 yılında, “İşlevsellik, Yeti yitimi ve Sağlığın Uluslararası Sınıflandırması” “ICF; International Classification of Functioning, Disability and Health “ adıyla yayınlanmıştır. Fonksiyonlara Göre Uluslar Arası Sınıflama Sistemi (ICF) disiplinler arası standart dilin oluşturulmasını hedefleyen çok amaçlı bir sınıflandırma sistemidir. ICF, Dünya Sağlık Örgütü tarafından sağlıkla ilgilenen profesyoneller, diğer ilgili sektörler ve özürü bireyler arasında iletişimi arttıracak standart dilin oluşturulmasını sağlamak, ülkelerdeki sağlık sistemi ve hizmetlerinin değerlendirmesini sağlamak, sağlık bilgi sistemi için sistematik bir kodlama oluşturmak için geliştirilmiştir.

Başbakanlık Özürüleri İdaresi Başkanlığı özürüülüğün sınıflandırılması alanında bilimsel temel oluşturmak, sağlıkla ilgilenen profesyoneller, diğer ilgili sektörler ve özürü bireyler arasında iletişimi arttıracak standart dilin oluşturulmasını sağlamak, ülkelerdeki sağlık sistemi ve hizmetlerinin değerlendirmesini sağlamak, sağlık bilgi sistemi için sistematik bir kodlama oluşturmak amaçları ile Dünya Sağlık Örgütü tarafından geliştirilen Fonksiyonlara Göre Uluslar Arası Sınıflama Sistemi’nin (ICF) Türkiye’de uygulanmasının sağlanması için bir çalışma başlatmış bulunmaktadır (Ertürk, 2004: 67).

3.1. Fonksiyonlara Göre Uluslar Arası Sınıflama Sistemi (International Classification Of Functioning-ICF)

Fonksiyonlara Göre Uluslar Arası Sınıflama Sistemi (ICF) disiplinler arası standart dilin oluşturulmasını hedefleyen, çok amaçlı bir sınıflandırma sistemidir. ICF; Dünya Sağlık Örgütü tarafından sağlık durumuna göre fonksiyonel durumun araştırıldığı çalışmalara bilimsel temel oluşturmak, sağlıkla ilgilenen profesyoneller, diğer ilgili sektörler ve özürlü bireyler arasında iletişimi artıracak standart dili oluşturmak, ülkelerdeki sağlık sistemi ve hizmetlerinin değerlendirmesini sağlamak, sağlık bilgi sistemi için sistematik bir kodlama oluşturmak amaçları ile geliştirilmiştir. ICF; özürlülüğün sınıflandırılmasında kişinin bedensel, zihinsel, ruhsal, işitsel ve duyuşsal azalması ve kaybedilmesi; kişinin aktivitelerinin ve katılımının sınırlanması; kişisel ve çevresel faktörleri de içine alan çok boyutlu bir değerlendirme sistemidir. ICF, insan fonksiyon ve yetersizliklerini pek çok açıdan değerlendirmektedir. ICF, insanların sağlık koşullarından bağımsız olan sosyoekonomik düzey, cinsiyet, din, ırk gibi özellikler nedeniyle oluşan kısıtlamaları değerlendirmez. Sağlık problemlerini hem bireysel hem de sosyal alanda değerlendiren evrensel uygulama imkânı olan bir sınıflandırma sistemi olan ICF, sadece özürlü bireyler için değil tüm bireyler için kullanılabilir. ICF, sağlıkla ilgili bir sınıflandırma olmasına karşın, ilgili diğer sektörler tarafından da kullanılan bir sınıflamadır. Sigorta, sosyal güvenlik, insan hakları ve iş sağlığı gibi alanlarda yapılacak araştırmalarda, eğitim ekonomi gibi alanlarda planlama ve politika oluşturma çalışmalarında kullanılabilir. ICF, farklı uygulamalar için çeşitli disiplinlerce kullanılabilir. Örneğin; sağlık hizmetlerinin düzenlenmesi, bölgesel, ulusal ve uluslar arası toplum araştırmalarında kullanılabilir. Sağlık ve özürlülük konusunda bilgi sağlamak, sosyal engelleri kaldırmak ve topluma katılımlarını sağlamak üzere hazırlanacak çalışmalarda da yararlanılabilir (Ertürk, 2004: 67).

3.2. ICF'in Sınıflama Alanları

ICF, iki boyutta sınıflandırma yapmaktadır. Birinci bölümü: fonksiyonlar ve özürlülük; ikinci kısım ise bağlamsal faktörlerdir. Her kısım kendi içinde iki ayrı kategoriye içermektedir (<http://www.who.int/classifications/icf/en/>).

1.Bölüm: Fonksiyonlar ve Özürlülük

2.Bölüm: Bağlamsal Faktörler

Kategoriler : Vücut Fonksiyonları ve Yapısı Aktiviteler ve Katılım Çevresel Faktörler Kişisel Faktörler

Alanlar: Vücut fonksiyonları ve vücut yapıları

Yaşam alanı içerisinde yerine getirilmesi gereken görev ve davranışlar

Fonksiyon ve özürlülüğü etkileyen dışsal etkenler

Fonksiyon ve özürlülüğü etkileyen bireysel/kişisel etkenler

Yapılar Vücut fonksiyonlarının değişmesi (fizyolojik)

Vücut fonksiyonlarının değişmesi (anatomik)

Standart bir çevrede görevlerin yürütülme kapasitesi

Mevcut çevrede görevleri yerine getirmeye yönelik performans

Fiziksel, sosyal ve tutumlar dünyasının özellikleri üzerinde

kolaylaştırıcı veya engelleyici etki

Kişinin atıflarının etkisi

Olumlu yönler

Fonksiyonel ve yapısal bütünlük

Aktiviteler

Katılım

Kolaylaştırıcılar

Uygulanamaz

Fonksiyon gösterme

Olumsuzyönler

Yetersizlik/bozukluk Aktivitelerin sınıflılığı

Katılım

Kısıtlılık

Engeller Uygulanamaz

Özürlülük

3.2.1. Birinci Bölüm: Fonksiyonlar ve Özürlülük

Vücut fonksiyonları ve yapısı: Bu bölüm iki sınıflandırmayı içermektedir. Birincisi: Vücut sisteminin fizyolojik veya psikolojik fonksiyonları ile ilgili olan **fonksiyonlar**, İkincisi: Vücutun anatomik parçalarını ifade eden **vücut yapısı** ile ilgilidir.

Aktiviteler ve katılım: Bu bölüm bireysel ve sosyal fonksiyonları içine alan bütün alanları kapsamaktadır.

Aktivite, birey tarafından gerçekleştirilen eylem ve davranışların yerine getirilmesidir.

Katılım ise, toplumsal yaşam içerisinde yer almaktır. Katılım boyutunda, bireyin sosyal çevresinde, yaşam alanında gerekli alışkanlık ve faaliyetlere katılımı değerlendirilir. Katılım sınıflandırması, kişinin yaşam alanında belli alışkanlık kısılamaya yol açan faktörlerdir. Bozukluk, vücut fonksiyonları ya da yapısında belli bir sapma ya da kayba neden olan problemi tanımlar (www.ozida.gov.tr., 23.05.2009).

Vücut Fonksiyonları Yapısı ve Bozuklukları Değerlendirme Yaklaşımları

Vücut Fonksiyonları Yapısı ve Fonksiyonları iki biçimde sınıflandırılır. Örneğin; görme vücutun fonksiyonudur. Buna paralel olarak gözde görme ile ilgili yapılar vücutun yapısını nitelemektedir. Vücut, insan organizmasının bütününün ilgilendirdiği için beyin ve onun fonksiyonları olan mental ve psikolojik fonksiyonlar da sınıflandırılır. Vücut fonksiyonları ve yapısı beden fonksiyonlarının tümünü içerir. Vücut yapısı sadece organlarla kısıtlanmamıştır. Yapının bozulması, aykırılık, bozukluk, vücut yapısında önemli bir sapma ve kaybı içine alır. Bozukluk, vücutun biyo-medikal durumu ve fonksiyonlarında

nüfusunun standartlarından sapmayı ifade eder. Bozukluk geçici ya da kalıcı, gerileyen ya da durağan bir yapıda olabilir. Norm durumundan sapma az ya da ciddi düzeyde olabilir. Durumun bu özellikleri bu desimal sınıflandırmada kodlanır. Bozukluk, belli bir aykırılık ya da yaralanmadan kaynaklanabilir. Tek başına sebebin belli olması oluşan özürüllüğü tüm boyutları ile açıklayamaz. Oluşan bozukluğun sebebi

fonksiyonlardaki bir bozulma olabilir. Ancak organizmadaki çeşitli hastalıklar diğer bozukluklar ve fiziksel durumlar yapıyı etkileyebilir.

Bozulma, bir sağlık durumu olmakla birlikte her zaman kişinin hasta olduğunu göstermez. Bozukluk kavramı her zaman hastalıkla birlikte görülmeyebilir. Kişi bir fonksiyon kaybı nedeni ile bacağına kaybetmiş olabilir. Ancak bu hastalık olarak nitelendirilmez. Bozukluk diğer hastalıkların sonucu olarak da oluşabilir. ICD-10 semptomları kodlayarak teşhise ulaşmayı hedefleyen bir sınıflama iken, ICF bozuklukları fonksiyonel yapıda değerlendirir. Böyle bir yapı, kişinin ihtiyaçlarını belirlemede ve hizmetlerin planlanmasında yararlı olur. Bozukluk kayıp ya da eksiklik, azalma, çoğalma ya da yayılma ve sapma ölçütlerine göre değerlendirilir (www.ozida.gov.tr., 23.05.2009).

Aktiviteler ve Katılım Boyutları Değerlendirme Yaklaşımları

Aktivite boyutu insan yaşamında yer alan vücut fonksiyonlarını kullanma ile ilişkilendirilmiş bireysel aktiviteleri içerir. Aktivite değerlendirilmesinde basitten karmaşığa bir yapı söz konusudur (yürüme, yiyecek sağlama, çoklu görevler gerçekleştirme). Bu boyutta değerlendirilen aktivite, sağlık koşulları ile ilgili aktiviteleri içine alır, diğer aktiviteleri değerlendirmez. Bununla birlikte bireyin olumlu ve tarafsız performansını da belirler. Değerlendirilen aktivite düzeyinde kişinin potansiyeli ya da yeteneği değil, o anda içinde bulunduğu durum değerlendirilir. Aktivitelerde yaşanan

güçlük, kültürden ve sosyal beklentilerden bağımsız olarak, niteliksel ve niceliksel özellikleri de saptayan bir değerlendirmeye tâbi tutulur.

- Yardımcı cihazların kullanımı ya da bakıcıların kullanılması aktivite kısıtlılığını ortadan kaldırmaz. Kişinin vücut fonksiyonları basitten karmaşığa doğru değerlendirilir. Aktivite

boyutu bireyin aktivitedeki performansı değerlendirir. Bunun katılımdan farkı, çevre ile bireysel çevre ile kısıtlanmasıdır. Örneğin; okula başlamak bir aktivitedir. Ama tüm okul aktivitelerine kabul edilmesi katılımı içerir. Aktivite boyutu klinik değerlendirme, fonksiyon testleri ve anketler ile belirlenebilir. Katılım, kişinin bireysel sağlık koşullarından ve çevresel faktörlerden etkilenen karmaşık bir yapıyı değerlendirir. Birey sağlık durumu nedeni ile bir aktivite kısıtlaması yaşamamasına rağmen sosyal çevrenin bakış açısı nedeni ile sınırlanabilir. Örneğin HIV(+) ya da genetik bozukluğu olan birinin hastalıkla ilgili aktivite sınırlaması olmamasına rağmen, toplumsal tutumlar nedeni ile bazı etkinlikleri kısıtlanabilir. ICF bu değerlendirmeleri de içerir. Katılım, yaşamın çeşitli koşullarında bireyin kabul edilebilirliğini ve katılımını bireysel dille değerlendirir. Katılım aktivite boyutundan farklı bir yapıyı ölçmektedir. Katılım, faaliyetlerin sosyal ortamlardaki durumunu irdelemektedir. Katılımın temel sorunu, belli sağlık sorunlarının ve çevresel faktörlerin kişinin yaşam alanlarına katılımına getirdiği sınırlamalardır. Aktivite düzeyinin belirlenmesi bireysel boyutta ele alınırken, katılım boyutunda aktivitenin sosyal bağlamda kolaylaştırıcı ya da engelleyici sosyal ve çevresel bağlamı dikkate alınır. Katılım düzeyinin belirlenmesinde kullanılan normlar belli bir toplumda normal bireylerin katılımıdır. Katılım düzeyi kültürel farklılıklara göre değişebilir. Bu sınıflandırma bu özelliği de içine alır. ICF'de değerlendirilen katılım düzeyi din, etnik köken, sosyal sınıfa göre farklılaşan sosyal sınıfları içermemektedir (Ertürk, 2004: 68).

3.2.2. İkinci Bölüm: Bağlamsal Faktörler

Özürlülük ve sağlık durumunu etkileyen çevresel ve bireysel faktörler olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Bu boyutlar, özürlülük veya fonksiyon düzeyleri ile vücut fonksiyonu aktivite ya da katılım boyutunda etki eden etmenleri ifade etmektedir. Çevresel faktörler, fonksiyon ve özürlülük konusunda etkisi olan dış faktörlerdir. Çevresel faktörler bireyin yaşamında karşılaştığı fiziksel, sosyal ve tutumlara ait etkileşimleri içerir. Bu faktörler, bireyin yaşadığı sosyal ortamla ilgili olarak performansını, aktivite düzeyini, vücut yapısı ve fonksiyonlarını etkileyen çevresel faktörlerdir. Kişisel faktörler, bireyin yaşamında

etkili olan kişisel özelliklerini ifade eder. Bu faktörler yaş, ırk, cinsiyet, eğitim, deneyimler, kişilik özellikleri, diğer sağlık durumları, egzersiz, alışkanlık, baş etme mekanizmaları, sosyal geçmiş gibi özelliklerdir. Sosyal ve kültürel değişkenlerin çok çeşitli olması nedeniyle kişisel faktörler kategorisi ICF de yer almamaktadır (Ertürk,2004: 72).

Çevresel Faktörler Yaklaşımı: Üç farklı düzeye odaklanır:

Bireysel; bireyin yakın çevresini içerir, ancak okul, iş ya da ev ortamındaki kısıtlamaları içermez. Bireyin her gün ilişkiye geçtiği fiziksel özellikleri, anne babası, yaşıt ve yabancılarla iletişimini içine alır. Sosyal; bireyin durumunda etkili olunabilecek toplum merkezleri ve hizmet merkezlerini içine alır. İş çevresi ile ilgili organizasyonlar, toplum aktiviteleri, hükümetin hizmet büroları ile iletişim ve ulaşım hizmetlerini içine alır. Sistem; gün içerisinde bulunduğu kültür ve alt kültürün etkilerini değerlendirir. Yasalar, gelenekler, tutumlar ve ideolojileri içine alır. Yukarıda aktarılan ICF kategorilerinin her biri hem olumlu hem de olumsuz yönleriyle tanımlanmaktadır. Örneğin; kişinin vücut fonksiyonları ve yapısı değerlendirilirken hem kişinin yapabildikleri hem de yapamadıkları ayrı ayrı kodlanmaktadır. Yani kişinin özürllülük durumunu etkileyen olumlu ve olumsuz çevresel koşullar ayrı ayrı sınıflandırılmaktadır (Ertürk, 2004: 73). Sınıflanan her bir bölüm çeşitli alan ve kategorilerden oluşmaktadır. Bireyin sağlıkla ilgili durumu; uygun kategori kod veya kodlarının seçilmesi, ardından bu kategoride yer alan fonksiyonların ya da özürllülüğün ne derece yaygın veya büyük olduğuna veya çevresel faktörün ne derece kolaylaştırıcı ya da engelleyici olduğuna dair özellikli sayısal kodları içeren nitelendiriciler eklenerek sınıflandırılmaktadır. Çeşitli kurumların özürllülerin özür durumlarıyla ilgili ölçütleri arasında önemli farklılıkların olduğu gözlenmektedir. Bu durum özürllülerin her kurumun ölçütlerine göre tekrar tekrar değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Ayrıca bilimsel çalışmalar ve planlamalarda kullanılan sınıflama, sistemlerinin farklılığından kaynaklanan sorunlar yaşanmaktadır.

4. ENGELLİ BİREYLERE YÖNELİK MESLEKİ EĞİTİM PROGRAMI DÜZENLEMELER

Eğitim programı; öğrencilerin istenilen hedeflere ulaşmalarını sağlayan, planlanmış etkinliklerin tümü olarak tanımlanmaktadır (Ertürk, 1998). Eğitim programları “niçin?”, “ne?”, “nasıl?” ve “sonuç?” sorularına yanıt veren dört temel öğeden oluşmaktadır. Bu öğeler; *amaçlar, içerikler, uygulama ve ölçme-değerlendirme* olmak üzere dört başlıkta incelenebilir (Alkan, 1974; Ertürk, 1998; Mager ve Beach, 1967; Sezgin, 1994).

Mesleki eğitimin karmaşık yapısı, programlarının çeşitliliği ve programların kendine özgü özelliklerinin bulunması nedeniyle, mesleki eğitim programlarının hazırlanmasında; amaçların belirlenmesi, hangi temel beceri ve yeterlikte bireyin yetiştirileceğine yönelik olarak içeriklerin hazırlanması, öğretimin planlanması ve uygulanması ve öğretimin değerlendirilmesi sistematik olarak incelenmeli ve geliştirilmelidir (Mager ve Beach, 1967).

4.1. Mesleki Eğitim Programlarının İlkeleri

DOYÖ ilkeleri ile mesleki eğitimin amaç, ilke ve hedefleri karşılaştırıldığında birbirini desteklediği görülmektedir. DOYÖ ilkeleri ve mesleki eğitimin amaç, ilke ve hedeflerinin birlikte yorumlanması sonucu ortaya çıkan mesleki eğitim programlarının ilkeleri aşağıda yer almaktadır (Alkan ve ark., 2001; SCANS Report, 1991).

- ❖ İşgücüne katılan bireylerin mesleki okuma-yazma, hesaplama, dinleme ve konuşma temel becerilerinin yanı sıra yaratıcı düşünme, karar alma, problem çözme, görselleştirebilme, nasıl öğreneceğini bilme ve mantıksal düşünme becerilerini de geliştirmesine yönelik eğitim ortamları hazırlanmalıdır.
- ❖ Temel becerilerin geliştirilmesine yönelik olarak gerçek bağlamlarda mesleki okuma yazma çalışmaları gerçekleştirilmelidir.

- ❖ Mesleki eğitim sürecinde sınıflar mesleki okuma ve yazmanın gerçekleştirildiği birer topluluk olarak görülmelidir. Z. KAYA, Ü. GİRGİN, Y. UZUNER/ Çankırı Karatekin Üniversitesi SBE Dergisi 4(1): 107-128
  - ❖ Öğrenci merkezli mesleki eğitim programlarında öğrencilere seçim ve sahiplenme için şans verilmesi motivasyonu sağlar.
  - ❖ Anlamlı ve aktif uygulamalarda ortaya çıkan ürünün/çıkıtların gerçekleşme süreci ve ürün önemlidir.
  - ❖ Mesleki okuma-yazma ve mesleki gelişim için gerekli stratejilerin kullanıldığı eğitim ortamları düzenlenmelidir.
  - ❖ Mesleki okuma-yazma ve mesleki eğitim bütünleşmiş (disiplinler arası) öğretim programının bir parçasıdır.
  - ❖ Öğrenciler eğitim amaçları konusunda bilgilendirilmeli ve öğrencilerin kendi öğrenmelerinin farkında olduğu ve kendilerini kontrol etmelerinin sağlandığı eğitim ortamları hazırlanmalıdır.
  - ❖ Mesleki eğitimde yaşam boyu öğrenme ve kendini geliştirme hedeflenmelidir.
- Eğitim programı; öğrencilerin istenilen hedeflere ulaşmasını sağlayan planlı etkinlikler olarak tanımlanmaktadır (Ertürk, 1998). Mesleki eğitim programlarında; bireylere hangi temel becerilerin kazandırılacağı ve bireylerin yeterliklerinin ne olacağı sorularına mesleki eğitimin amaçları yanıt vermektedir. Belirlenen amaçlar doğrultusunda hazırlanan mesleki eğitim programlarında “ne öğretileceği?” sorusunun yanıtlanması için mesleki eğitim programlarının içeriğinin incelenmesi gerekmektedir.

4.2. Engelli Bireylerin Mesleki Eğitim Programından Beklentileri

Engellilere yönelik ayrımcılık; Birleşmiş Milletler Sakat Hakları Sözleşmesi'nde şöyle tanımlanmaktadır: "Engelliğe dayalı ayrımcılık" siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni veya başka herhangi bir alandaki tüm insan hak ve temel özgürlüklerinin diğerleri ile eşit bir şekilde kullanılması veya bunlardan yararlanılması imkanını ortadan kaldıran veya bunu

engelleyen her türlü ayırımın, dışlamanın veya kısıtlamanın engelliğe dayalı olarak yapılmasıdır". Kişiyi engelinden dolayı yapılacak ve eşitlik ilkesini ihlal eden her türlü sözlü ve yazılı farklı muamele ayrımcılık kapsamına girmektedir. Üniversitelerin her türlü hizmetinde tüm öğrencilerin ihtiyaçlarına eşit olarak yanıt verecek biçimde davranması gerekmektedir. Bir üniversitenin, kişiyi engelinden dolayı okula kabul etmemesi veya kabulde isteksiz davranması, bir öğretim elemanının derslere engelli kişiyi almaması gibi durumlar birer ayrımcılık örneğidir. Bu nedenle çalışmalarda ne negatif dışlayıcı muameleler ne de pozitifmiş gibi görünen imtiyazlar kesinlikle kabul edilemez.

I. Akademik Beklentiler

A. Ders alma ve derse kayıtla ilgili beklentiler

- Kişinin engelinden dolayı seçmeli veya zorunlu hiçbir dersi alma hakkı engellenmemelidir. Dersin müfredatı ve fiziki koşullar nedeniyle hiçbir engelli öğrenciye yazılı veya sözlü olarak belli bir dersi almaması teklif dahi edilmemelidir.
- Altyapı ile ilgili sorunların giderilmesi, üniversite, akademisyen, engelli öğrenci birimi ve engelli öğrencinin işbirliğiyle çözülebilecek bir husustur. Engelli öğrencinin gereksinim duyduğu uyarlamalar yapıldıktan sonra bile unutulmamalıdır ki öğrenci derste başarısız olabilir. Bu durum öğrencinin kişisel olarak kendi çabası ya da yeterliliğiyle ilgilidir.
- Atölye-sınıflar, tuvaletler, acil çıkışlar vs. fiziksel koşulları açısından engelli öğrencilerin sıkıntı yaşamayacağı şekilde ayarlanmalı, ulaşım, oturma gibi alanlar düşünülerek düzenlemeler yapılmalıdır.
- Dersin alındığı sınıf fiziksel engelli bir kişinin kolaylıkla ulaşabileceği bir yerde değilse ve dersi fiziksel engelli biri alıyorsa, sınıfın daha ulaşılabilir sınıfla değiştirilmesi gibi önlemler alınmalıdır.
- İşitme güçlüğü çeken öğrenciler dersi alıyorsa, sınıfta bu duruma uygun çeşitli teknolojik çözümler araştırılmalı ve hayata geçirilmelidir.

B. Ders materyallerine ilişkin beklentiler

- Ders içerisinde takip edilen kitap, sunum ve diğer materyallerin engellilerin engel türlerine göre farklı formatlarda da sunulması gerekmektedir.
- Görme engelliler için ders materyallerinin bilgisayar ortamında veya uygunsa braille formatta kendisine sunulması gerekmektedir. Eğer mümkünse, ders kitabının bir engelli kopyası yayınevinden istenerek engelli öğrenciye verilmeli, uygun değilse; üniversitenin anlaşacağı bir fotokopi merkezi veya üniversitede bulunan bir fotokopi makinesi ile kitaplar taranarak bilgisayar ortamına aktarılmalıdır.
- Ders içinde yapılan sunum ve öğretim elemanının önceden hazırlamış olduğu ders notları engelli öğrenciyle istediği formatta paylaşılmalıdır.
- İşitme engelliler için, ders içinde var olabilecek işitsel materyaller için görsel bir format düşünülmelidir. Örneğin; bir film izlenmesi gerekiyorsa, karşılıklı konuşmaların altyazılı biçimde verildiği formatlar bulunmaya çalışılmalıdır.
- Aynı biçimde görme engelliler için sınıftaki görsel resim ve materyallerin sesli betimlenmesi sağlanmalıdır.
- Ders içinde var olabilecek harita, resim, grafik veya diyagram gibi görsel materyallerin teknolojik imkanlar kullanılarak dokunsal biçimde kişiye sunulması mümkündür. Bu konularda öğretim elemanı, araştırma görevlisi, engelliler birimi ve engelli öğrenci ile birlikte bir çözüm aranmalıdır.
- Az gören öğrenciler için ilgili materyaller kişinin istediği puntolarda büyütülerek öğrenciye sunulmalıdır.
- Disleksi gibi öğrenme güçlüğü olan öğrenciler için ders materyalleri uygun renk ve görüntü ortamında sunulmalıdır.

C. Sınavlara ilişkin beklentiler

- Engelli öğrencinin bir dersteki sınavı nasıl alacağı dönem başında belirlenmelidir.
- Kişiyeye farklı formatlarda sınav alma seçenekleri önerilmeli, bu formatlar içinden seçimi engeli öğrenci yapmalıdır. Sınav alternatifleri kişinin engel türü ve düzeyine göre farklılıklar gösterebilir. Örneğin; hiç görmeyen biri sınavı okuyucuyla, Braille formatında veya bilgisayar formatında almak isteyebilirken, az gören bir öğrenci için sınav kağıdının daha büyük puntolarda kişiyeye sunulması yeterli olabilir. İşitme engelli birisi için mümkünse işaret dili ve benzeri çözümler üretilebilir.
- Serebral palsi/felç engeli olan veya ellerini kullanamayan birisi içinse, bir yazıcı yeterli olabilir. Bilgisayar gibi teknolojik araçların çeşitli engel gruplarında sınav esnasında da kullanılmasına izin verilmelidir.
- Örneğin; ellerini kullanmakta güçlük çeken bir öğrencinin bilgisayarda çizim yapmasına izin verilmelidir. Her halükarda engelli kişiyeye belirli bir sınav formatı dayatılmamalı; farklı alternatifler ortaya koyulmalıdır.
- Sınavın içeriği engelli kişiyeye göre değiştirilmemeli; herkesin aldığı sınav herkesle aynı anda engelli öğrenciyeye verilmelidir. Eğer sınavda engel türüne göre yapılması mümkün olmayabilecek sorular varsa (görme engelli birine harita çizdirilmesi, işitme engelli birinden sözlü sunum yapmasının istenmesi gibi), bu tür sorular aynı bilgiyi ölçen bir soruyla veya aynı sorunun farklı bir formatta sorulması yoluyla aşılmalıdır.
- Örneğin sözel sunum gerektiren derslerde işitme engelli bir öğrencide telaffuz hataları gibi şartlar aranmamalı veya alternatif şeyler yapması istenmelidir.
- Sınavlarda kişinin engel türüne göre makul süre uzatımı yapılmalıdır.
- Dikkat problemi, dürtüsellik, ataklar veya sağlık nedenleriyle kişinin sınav içerisinde aralar vermesi gerekiyorsa, bu aralar sınav süresine dahil edilmemelidir.
- Sınavlar için görevlendirilen okuyucuların ilgili ders konusuna hakim, mümkünse o dersin araştırma görevlileri arasından seçilmesi sağlanmalıdır.
- Örneğin bir fizik sınavı için, edebiyat bölümündeki bir kişi görevlendirilmemelidir.

- Sınavın yapılacağı mekan mümkünse herkesin sınav olduğu mekan olmalı, okuyucu gibi durumlar nedeniyle bu mümkün değilse, engelli öğrencinin sınav olduğu mekanla diğer öğrencilerin sınav olduğu mekan birbirine yakın olmalıdır. Bu tür durumlarda, sınav içerisinde engelli öğrencinin herkes gibi sınavla ilgili soruları olabileceği gerçeği unutulmamalıdır. Bu nedenle sınavla ilgili yapılan bildirimler, engelli öğrencinin sınav olduğu mekana gidilerek de yapılmalıdır.
- Okuyucuyla sınava giriliyorsa veya herhangi başka bir nedenden ötürü (sınav yerinin erişilebilir olmaması, öğrencinin dikkat eksikliği olması) öğrenci başka bir ortamda sınav alıyorsa, sınav mekanının öğretmenler odası, asistanlar odası gibi her an birilerinin girip çıktığı mekanlar olmamasına özen gösterilmeli, diğer öğrencilerin sınav olduğu yere yakın boş bir sınıf tercih edilmelidir.
- Aniden, habersiz yapılan sınavlara başka bir ortamda ve çeşitli uyarlamalarla girecek olan öğrencilerin de bu sınavları arkadaşlarıyla eş zamanlı olarak alması sağlanmalıdır. Ancak sınav derste işlenen konulara ilişkinse ve öğrenci dersi takip etmekte zorluk çekiyorsa örneğin işitme engelli ise, not tutma desteği alıyorsa buna uygun uyarlama yapılmalıdır.

D. Öğretim elemanlarının ve araştırma görevlilerinin ders anlatımı ve engellilere karşı tutumlarına ilişkin beklentiler

- Ders yılı başında, engelli öğrencinin isteği/talebi doğrultusunda, engelliler birimi tarafından dersi veren öğretim elemanına verilmek üzere, engelli öğrencinin ihtiyaçları ve ona karşı takınılabilecek tutumları içeren bir mektup hazırlanmalıdır.
- Öğretim elemanının/araştırma görevlisinin, ders anlatımı sırasında kullandığı materyalleri engelli öğrencinin de anlayabileceği biçimde aktarması yönünde kendisi bilgilendirilmelidir. Tahtaya bir şey yazılırken bunun yüksek sesle tekrar edilmesi, ders içinde gösterilen resim, tablo içeren saydamların/slaytların sesli olarak da betimlenmesi, işitme engelliler için yazılı anlatımların da bulunması, dersin işitme engelli öğrenciye dönük

anlatılması, tahtaya yazı yazarken yazılı olan bilgi dışında bir şey anlatılmaması gibi çeşitli konular bulunabilir.

- Bazı durumlarda engelli öğrencinin dersi sesli kaydetmesi gerekebilir.
- Bu noktada bazı öğretim görevlilerinin buna izin vermedikleri ifade edilmektedir. Bu durum ders yılı başında engelli öğrenci birimi ve ders öğretim görevlisi arasındaki görüşmeyle çözüme kavuşturulmalı,engelli öğrencinin dersi kaydetme hakkı engellenmemelidir. İsteniyorsa, engelli öğrenciyle yaptığı kayıtları kimseyle paylaşmayacağına ilişkin bir sözleşme yapılabilir. Unutulmamalıdır ki, dersi kaydetme hakkı, engelli bir öğrenci için derste not alma hakkı anlamı taşımaktadır. Dolayısıyla kayıt yapılmasının engellenmesi, not alma hakkının engellenmesi demektir.
- Bu konuda uluslararası anlamda sorunlar yaşandığında açılan davalar engelliler lehine sonuçlanmıştır.
- Alınan her türlü önleme karşın, engeli öğrencinin dersi takibinde güçlükler yaşıyorsa, yurtdışında da yaygın olarak kullanılan not tutucu sisteminin hayata geçirilmesi düşünülebilir. Buna göre, ders için ücretli olarak, bir öğrenci/asistan not tutucu olarak görevlendirilmektedir. Bu öğrenci derste aldığı notları ders sonunda engelli öğrencinin istediği formatta onunla paylaşmakta ve bu şekilde ders takibini zorlaştıran durumlar aşılmaktadır.
- İşitme engelli öğrencinin olduğu sınıflarda yapılan her duyuru tahtaya da yazılmalıdır.
- Bu konular sadece derste değil laboratuvar ortamında da göz önünde bulundurulmalıdır.

F. Laboratuvarlara ilişkin düzenlemelerle ilgili beklentiler

- Her öğrenci gibi engeli öğrencilerin de, gerekli düzenlemeler yapıldığı takdirde laboratuvarları etkili bir biçimde kullanma potansiyeli mevcuttur.

- Laboratuvar kullanımlarında, evrensel standartlar (evrensel tasarım) izlenmeli bireyin özel ihtiyaçlarına göre farklı düzenlemeler de yapılmalıdır.
- Bu tür alanlarda da muafiyet düşünülmemesi gereken bir durum olmalıdır.

II. Fiziksel Çevre ve Olanaklara İlişkin Beklentiler

Bu bölümde, yurt, yemekhane, derslik, lab, rektörlük, engelli öğrenci birimi, öğrenci işleri ve kütüphane, spor merkezi gibi binalar ile genel olarak kampus çevresiyle ilgili fiziksel beklentilere yer verilmiştir.

Bütün bu fiziksel çevreyle ilgili dünyada kabul görmüş evrensel erişilebilirlik standartları bulunmaktadır. Üniversiteler ve engelli birimleri, bu standartları makul uyumlaştırma çerçevesinde kampus çevresi ve binalarında uygulamakla yükümlüdür. Fiziksel engelli öğrenci dersi üst katta olduğu için ve asansör veya rampa olmadığı için bir dersi alamıyorsa, bu hem eşitlik hakkını çığneyen hem de ayrımcılık kapsamına giren bir durumdur. Ayrıca standartların sembolik değil gerçek anlamda yerine getirilmesi de çok önemli bir husustur. Ülkemiz maalesef rampa adı altında yapılmış ancak yüksek eğimi nedeniyle tekerlekli sandalyeyle kullanılması mümkün olmayan binalar, engelli tuvaleti adıyla yapılan ancak bu amaçla kullanımı imkansız gibi görünen engelli tuvaletleriyle doludur.

Bu nedenle yapılan düzenlemelerin fiili anlamda kullanılabilir olması, kağıt üzerinde olmasından çok daha önemlidir. Aşağıda çeşitli alanlarda bizlerce elzem görülen bazı erişilebilirlik beklentilerine yer verilmiştir.

A. Bina içi erişilebilirlik beklentileri

- Binalarda fiziksel engellilerin girebileceği genişlikte yapılmış ve düğmeleri belirli bir yüksekliği geçmeyen asansörler olmalıdır. Asansör yapılamayacak binalarda, bunun yerine geçebilecek diğer teknolojik çözümler veya rampalar yapılması için çalışmalar yapılmalıdır.

- Varolan ve yeni yapılan asansörlerin düğmeleri Braille alfabesiyle de gösterilmelidir. Ayrıca her asansörde gelen katın hangisi olduğunu söyleyen sesli uyarı sistemleri bulunmalıdır. bu sistemlerin maliyeti çok yüksek olmadığı halde genellikle hiçbir asansörde dikkat edilmeyen bir durumdur. Halbuki böyle bir sistemin olmadığı bir asansör, görme engeli biri için tek başına kullanımda büyük güçlükler ortaya çıkarmaktadır.
- Binalardaki ışık ve benzeri düğmelerin yüksekliği fiziksel engellilerin erişebileceği yüksekliklerde olmalıdır.
- Her binada mutlaka engelli tuvaletleri de bulunmalıdır.
- Bu tuvaletlerdeki lavabolar ve aynalar da erişilebilir yüksekliklerde olmalıdır. Ellerini kullanmakta güçlük çeken öğrenciler için musluklar sensörlü olmalı, sabunluklar rahatlıkla tek elle kullanılabilir.
- Binalara merdivenlerden çıkış kapısına, koridorlara ve tuvaletlere giden kabartma yer zeminleri döşenerek bir kişinin bu alanlara tek başına kolaylıkla ulaşımına imkan verilmelidir.
- Binalardaki kat planları Braille alfabesiyle de bulundurulmalıdır.
- Sınıf ve odaların gösterge tabelaları Braille alfabesiyle de hazırlanmalıdır.
- Merdiven trabzanlarının başlarına o katın kaçınıcı kat olduğunu gösteren küçük noktalar koyulmalıdır.
- Bina içlerine engellilerin geçişini engelleyecek geçici veya kalıcı malzemeler koyulmamalıdır.
- Döner kapısı olan binalarda engellilerin girişine izin verecek alternatif çözümler de olmalıdır.
- Tüm merdivenlerde çift taraflı olarak tırabzan bulunmalı ve bu tırabzan elle kavranabilecek özellikte olmalıdır.
- Basamaklar ve düz zeminler birbirlerine karşıt renklerden oluşan yapı malzemelerinden yapılmalıdır.

3.3. Moda Tasarımı Ve Giyim Üretim Teknolojileri Programında Engelli Bireylerin Eğitim Hakkı İçin Öneriler

- Dersin müfredatı ve fiziki koşullar nedeniyle hiçbir engelli öğrenciye yazılı veya sözlü olarak belli bir dersi almaması konusunda yaptırım uygulanmamalıdır.
- Kişinin engelinden dolayı seçmeli veya zorunlu hiçbir dersi alma hakkı engellenmemelidir.
- Atölye derslerinde, çalışma ortamı ve yerleşim planı; engelli bireylerin hareket kolaylığını sağlayacak şekilde oluşturulmalıdır. Teknoloji ve imkânların hızla geliştiği günümüzde yapılması gereken; doğru erişilebilirlik çözümlerini aramaktır.
- İşitme güçlüğü çeken öğrencilerin atölye dersi için, sınıfta bu duruma uygun çeşitli teknolojik çözümler araştırılmalı ve hayata geçirilmelidir.
- Ders içerisinde takip edilen kitap, sunum ve diğer materyallerin engellilerin engel türlerine göre farklı formatlarda da sunulması gerekmektedir.

5. SONUÇ

Engelli öğrencilerin üniversiteler ve yüksek öğretim kurumlarında yaşadıkları çeşitli sorunları vardır. Bu sorunlar ve bu sorunlara getirilecek çözümler salt bir kurumun tek başına karşılayabileceği bir durum değildir. Engelli bireylerin eğitim kalitesini artırmak ve beklentilerini gerçekleştirmek Üniversiteler, engelliler birimleri ve Yüksek Öğretim Kurulu'nun birlikte üstlenmesi gereken bir sorumluluktur. Bu açıdan bakıldığında; mesleki eğitimin hedeflerine ulaşmak ve niteliğini artırmak amacıyla öğrenme ortamlarının mesleki becerileri geliştirecek nitelikte işlevsel ve anlamlı yaşantılar kazandıracak biçimde olması önemlidir.

SCANS (1991) ve OECD(2010) raporlarına göre, mesleki eğitim alan bireyler için hazırlanan eğitim ortamlarının mesleğin ihtiyaçları doğrultusunda oluşturulması gerekmektedir. Hazırlanan ortamlarda eğitim anlamlı ve işlevsel bir biçimde verilmelidir

(Skillbeck, 1991; akt. Fer, 2000). Mesleki eğitim sürecinde işgücünden beklenen temel yeterlilik ve temel becerilere bakıldığında; mesleki bilginin bulunması ve yorumlanması, mesleki eğitim içinde yer alan karmaşık sistemlerin anlaşılabilmesi, farklı teknolojilerin kullanılabilmesi, mesleki bilginin yer aldığı metinlerin okunup anlaşılabilmesi, mesleki bilginin yazılı olarak düzenlenebilmesi gibi özelliklere sahip olunmasının beklendiği görülmektedir. Bu özelliklere sahip olabilmek için okuma-yazma becerilerinin geliştirilmesi gerekmektedir (OECD, 2010; SCANS, 1991).

Bu çalışmanın amacı; ortaya koyduğumuz ilkelere uygun düzenlemeler yapılmasıdır. Engelli öğrencilerin karar mekanizmalarına dahil edildiği, eşitliği sakatlayan ayrımcı uygulamaların olmadığı, izolasyona değil entegrasyona dayalı, erişilebilirlik standartlarının uygulandığı ve engellilerin birer birey olarak muamele gördüğü bir ortamın sağlanması halinde, belirtilen beklentilerimizin makul biçimde karşılanmaması için bir sebep kalmayacaktır.

Sonuç olarak; önerilen düzenlemelerin yapılması, üniversitelerin yapacağı bir yardım değil, eşit bireyler ve öğrenciler olarak engellilerin haklarının, engelli bireylere teslim edilmesidir.

KAYNAKÇA

- ALKAN, C., DOĞAN, H., SEZGIN, S.I. (2001) "Mesleki ve teknik eğitimin esasları", Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- ALKAN, C. (1974) "Eğitim teknolojisi" Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. 1(7): 339-344.
- AYDEMİR, I. Fiziksel Çevre Ve Engelliler, 1988.
- BULDURUR, A.M. ve YAVAŞ, H.(2006) "Özürülülerin Kentsel Mekânlarda Hareketliliğine Yönelik Dünyada ve Ülkemizdeki Yasal Çerçeve: Özürülülük Kent ve Yasalar", Özveri Dergisi, Başbakanlık Özürülüler İdaresi Başkanlığı Kalem Dar Matbaası, Cilt 3, Sayı 1, Ankara.

- CAMPBELL, C.P. (1997). "Training the workforce: an alternate approach", Vocational-Technical Education Conference, Lousville. 2-26.
- DPT, Sakatlar İçin Politika Dökümanı, Sosyal Planlama Genel Müdürlüğü,1992.
- ERDİKEN, B. (2005) "Anadolu Üniversitesi Engelliler Yüksek Okulundan Mezun Olmuş İşitme Engelli Öğrencilerin İstihdam, İş Durumu ve Ayrımcılık", Öz-veri Dergisi, Başbakanlık Özürülüler İdaresi Başkanlığı, Sayı 1, Ankara.
- ERTÜRK, S. (1998) "Eğitimde Program Geliştirme" Ankara: Meteksan A.S.
- ERTÜRK, B.B. (2004) "İşlevsellik, Yeti yitimi ve Sağlığın Uluslararası Sınıflandırması" Öz-Veri Dergisi, Başbakanlık Özürülüler İdaresi Başkanlığı ,Sayı 1, Ankara.
- FER, S. (2000) "Modüler program yaklaşımı ve bir öneri", Eğitim Sanat Kültür Dergisi. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları. 147.
- I.ÖZÜRLÜLER ŞURASI, Çağdaş Toplum Yaşam Ve Özürülüler Komisyon Raporları Genel Kurul Görüşmeleri, Ankara, 1999.
- <http://www.ozida.gov.tr.ErisimTarihi.13.07.2014>
- <http://www.who.int/classifications/icf/en/> Dünya Sağlık Organizasyonu, (Who)
- MAGER, R.F., BEACH, K.M. (1967) "Developing vocational instruction", Belmont, California: Fearon-Pitman Publishers, Ins.
- MEŞHUR, ALKAN F. (2006) "Engellilerin Bir İstihdam Seçeneği Olarak Tele Çalışma Modellemesi Ve Modelin Kent Planlama Açısından İrdelenmesi", (Doktora Tezi), Konya.
- OECD (2010) "Learning for job", OECD Reviews of Vocational Education and Training. OECD Publications.
- PROSSER, C.A., QUIGLEY, T.H. (1949) "Vocational education in a democracy", American Technical Society. Chicago, USA.
- ŞENTURAN, Ş. (2007) "Yönetmelik ve Örgütsel Açısından İnsan Kaynakları", Beta Basım Yayım, İstanbul.
- T.C. Başbakanlık, Resmi Gazete, Sayı, 23011, Ankara, 1997.

T.D.K. Türkçe Sözlük, Ankara, 1983.

TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU; Türkiye Özürlüler Araştırması, Ankara, 2002.